

Feminist Dil Felsefesi

Mehmet Akif DUMAN¹ Ayşe Eda GÜNDOĞDU*²

¹Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Dilbilimi Bölümü, Konya, Türkiye
akifduman@live.de

²Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Dilbilimi Bölümü, Konya, Türkiye
aedagundogdu@gmail.com

Makale Bilgisi

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi: 28.09.2024

Kabul Tarihi: 26.12.2024

Yayın Tarihi: 31.12.2024

Anahtar Kelimeler:

Feminizm,
Dil Felsefesi,
Dilbilim,
Feminist Eleştiri,
Feminist Dil Felsefesi

Oldukça yeni bir disiplin olan feminist dil felsefesi kadınların karşılaştığı dilsel dezavantajların dilbilimsel-felsefi olarak araştırılmasına odaklanmaktadır. Feminizmin kavramsal çerçevesi çizildiğinde disiplinin bir gereklilikten ziyade bir zorunluluk olduğu görülecektir. Sorunun merkezindeki kavram kadından ziyade dişi sözcüğüdür (eril-dişil çatışması). Buradan hareketle hem tüm kadınların feminist olma eğilimi hem de feminizmin tepki ile yaklaştığı dişil tavır ayrıca analiz edilmiştir. Yani siyahî bir kadına ırkçılık yapan beyaz bir kadın feminizm için ciddi bir muammadır. Aynı şekilde feminizm kadının cinsel obje olarak algılanmaması için ciddi bir mücadele verirken bazı kadınların arzu nesnesi olmayı önlemesi, feminist eleştirinin sınırlarını erkek düşmanlığına kadar götürür. Kadın toplumun bir ferdi olarak bireycilik bakımından da dil felsefesi için bir meseledir. Feminizmde bireycilik olumlu bir bakış açısını destekleyecekken dil felsefesi için olumsuz bir çerçeve çizer. Bunun sebebi birey olarak feminizmde kadının, dil felsefesinde ise erkeğin anlaşılmasıdır. Bunun pratikteki kullanımlarda devam etmediği görülmüştür. Dili ve dil kullanımını feminist bir bakış açısıyla analiz eden ve değerlendiren bir disiplin olan feminist dilbilimin argümanlarından da faydalanarak temel saldırı türlerine karşı koymak için öneriler geliştirilmiş, farklı bölümlere yayılmış on yedi tanık tümce yorumlanarak pratik çözümler sunulmaya da çalışılmıştır. Netice itibarıyla kadınların mücadele etmesi gereken kültürel, toplumsal ve dini bariyerlerin tamamında düşmanın erkek değil de sistem olduğu tespit edilmiştir.

Feminist Philosophy of Language

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 28.09.2024

Accepted: 26.12.2024

Published: 31.12.2024

Keywords:

Feminist Philosophy of
Language,
Feminism,
Philosophy of Language,
Linguistics,
Feminist Criticism

Feminist philosophy of language, a relatively new discipline, focuses on the linguistic-philosophical investigation of the linguistic disadvantages encountered by women. When the conceptual framework of feminism is drawn, it will be seen that discipline is an obligation rather than a requirement. The concept at the center of the problem is the word female rather than woman (masculine-feminine conflict). Based on this, both the fact that all women are feminists and the feminine manner against which feminism reacts are also analyzed. So a white woman who is racist against a black woman is a serious mystery for feminism. Likewise, while feminism struggles seriously to prevent woman from being perceived as a sexual object, the fact that some women prioritize being the object of desire pushes the boundaries of feminist criticism to the point of misandry. Woman, as a member of society, is also an issue for the philosophy of language in terms of individualism. While individualism in feminism supports a positive perspective, it draws a negative framework for the philosophy of language. The reason for this is the understanding of woman as an individual in feminism and man in philosophy of language. It has been observed that this does not continue in practical use. By making use of the arguments of feminist linguistics, which is a discipline that analyzes and evaluates language and language use from a feminist perspective, suggestions have been developed to counter basic types of attacks, and practical solutions have been tried to be offered by interpreting seventeen utterances spread across different sections. As a result, it has been determined that the enemy in all cultural, social and religious barriers that women have to fight against is the system, not the man.

To cite this article:

Duman, M. A. & Gündoğdu, A. E. (2024). Feminist Dil Felsefesi. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 8(2), 366-385.
<http://dx.doi.org/10.51117/metder.2024.80>

*Corresponding Author: Ayşe Eda Gündoğdu, aedagundogdu@gmail.com

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

GİRİŞ

Köklü bir değişime odaklanan siyaset felsefelerinin uzantısı olarak feminizm (Gerhard, 2009: 6-8) (Latince femina *kadın* ve -izm kelimelerinden türetilen Fransızca *féminisme* sözcüğünden) kadınların sosyal, politik, yasal ve meslekî hayatıyla ilgili haklarının uygulanmasına adanmış toplumsal hareketleri ifade eder. Toplumsal eşitlik odaklı feminizm (Opitz, 2010: 124) kadınların yaşam şansını artırmaya yönelik politik-pratik önlemleri savunarak kadınlara karşı ayrımcılıkla mücadele etmeye yönelik teorik-bilimsel çabaları da karşılar (Schubert ve Klein 2020; Nohlen ve Grotz, 2011: 173). Bilhassa dil felsefesini ilgilendiren yönüyle de bu düşünce sisteminin amacı kadınların sosyal ve politik *dezavantaj*larının ortadan kaldırılmasıdır. Genel manada toplum ile, özelde de kendi imajı karşı cins üzerindeki tahakküme dayanmaması gereken erkeklerle muhatap olan kadın (Thiessen, 2010; 39) en dezavantajlı halini iletişim esnasında alır. Neticede fiziksel şiddet sözlü şiddetin uzantısıdır, en azından birbirlerinden bağımsız değildirler. Hatta oy hakkı, eğitim ve cinsel özgürlük gibi haklar temelde (kendini) ifade özgürlüğüdür.

İlk bakışta *dil felsefesi* ve *feminist felsefenin* birleşimi gibi görünen feminist dil felsefesi oldukça yeni bir alt alandır, dolayısıyla birçok bulgu ve analiz kesin hükümlerden uzak durularak bir araya getirilmeye çalışılacaktır. Bilhassa uygulama sahası düşünüldüğünde bunun basit bir matematiksel sonuç olmadığı aşikardır. Dilin eleştirisinde feminist bakışın kullanılması kadına yönelik dilsel baskıyı çıkış noktası ediniyor gibi görünmektedir. Hem felsefe hem de feminizm için önemli olan bu alt alanın en mühim kısmı muhtemelen net çözümler sunabilecek olmasıdır. Çalışmada öncelikle feminizmin kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Ardından feminizm gerekli midir, bir zorunluluk mudur, sorusunun cevabı aranmıştır. Üçüncü kısımda da feminizmin kavramsal bir mesele olmasının en büyük delillerinden biri olan *kadın* ve *dişi* sözcükleri arasındaki mesafe ölçülmeye çalışılmıştır. Feminizmde bireycilik *olumlu* bir bakış açısını destekleyecekken dil felsefesi için *olumsuz* bir çerçeve çizer. Bunun sebebi birey olarak feminizmde *kadının*, dil felsefesinde ise *erkeğin* anlaşılmasıdır. Dördüncü bölümde bu sorunsal irdelenmiştir. Esas konuya geçmeden önce feminist dilbilimin izah edilmiştir. Feminist dilbilim, dili ve dil kullanımını feminist bir bakış açısıyla analiz eden ve değerlendiren bir disiplindir. Feminist dilbilim, dilbilimden farklı olarak kuramsaldan ziyade uygulamalı bir alandır. Altıncı kısımda ele alınan feminist dil felsefesinin temel görevi kadınların karşılaştığı dilsel dezavantajların dilbilimsel-felsefi olarak araştırılmasıdır. Son olarak da dezavantaj, küfür ve sessizlik gibi feminist tavrı tetikleyen kullanımların izahına yer verilmiştir.

1. Feminismus

*Erkek dünyayı eğitir ama
kadın tarafından eğitilir.
(Miguel de Cervantes Saavedra)*

En genel anlamda kadın haklarını genişletmeyi amaç edinilen bir doktrin (Michel ,1993: 6-7) olarak tanımlanabilecek olan feminizm cinsler arasında siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitliğe (Marshall, 2005: 240) odaklanarak kadının kendi konumunu belirlemesi esnasında günlük hayatta yaşadığı zorlukları temel edinir (Turche, 1997: 294). Kısaca, kadınların çıkarları doğrultusunda felsefe yapmak (Nagl-Docekal, 1990) olarak da anlaşılabilir. “Cinsiyetçiliği, cinsel sömürü ve cinsel zulmü sona erdirmeyi amaçlayan hareket” (Hooks, 2012: 12) olarak feminizm mücadele esaslıdır (Agacinski, 1998: 65) ve ideolojik olarak dişi tecrübenin görünmezliğini, ezilmişliğini, eşit olmayan konumunu irdelerken bunları sona erdirme formülleri üstüne de düşünür (Lather, 1991: 71; Kanadoğlu, 2021; 141-142). Feminizmin odak noktası erkek egemen toplumda kadının özgürlüğü için mücadele vermektir (Gimenez, 1975: 61; Cevizci, 2000: 564) ve amaç kadının galibiyeti değil *toplumsal eşitlik*dir (Erdinç, 2021: 30). Odak noktası olan *kadının* genellenmesi yahut genelleştirilmesi (ki ne kadar kadın varsa, o

kadar feminizm biçimi vardır. Hooks; 2012: 17)¹ dil edinimleri ve kullanımları konusunda da topyekûn bazı niteleme tavırlarını gerekli kıldığı için felsefi açıdan sorunlu bir zemin yaratılmasına sebep olur. Feminist dil felsefesinin önelediği esas meselelerden biri de budur, yani tüm kadınlar tek bir başlık altında toplanırsa (femina) düşünce ve dolayısıyla dil yapıları da bireysel olmaktan çıkar. Bu da hepsinin aynı şekilde, aynı şeyi düşüneceğini varsaymak olur ki bu mantıklı değildir.

Var olan tarihte feminizmin izini sürmek zordur, zira bu tarih (erkekler tarafından yazılan) kadınların arka planda kaldığı savaşlar, diplomasi, parlamento ve kahramanlıklarla doludur (Sevim, 2005: 7)². Bu da demektir ki feminizmin tarihi *kadının tarihi* ile aynı şey değildir. Bu bağlamda çerçevesi kesin biçimde çizilebileceği için kavramın ortaya çıkışını izah etmek daha mantıklı olacaktır. Mary Wollstonecraft (1759-1797), 3 Ocak 1792’de *A Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Savunusu)* adlı eserini yayımlar. Eser feminist düşüncenin kavramsal temelidir. Fakat uzun bir süre, ciddi özgürlük hamlelerine rağmen (1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi vb.) kadının vazifesinin eş ve *anne* olmağının ötesine geçilememiştir (Donovan, 1997: 15-19; Davidoff, 2002: 150). Feminizm sözcüğünün ilk kez 1890’larda Fransa’da ortaya çıktığı (Wiesner-Hanks, 2020: 166) düşünülmektedir. Uzun bir süre yok sayılan kadının var olma mücadelesi feminizm tasnifinde birinci dönem olarak nitelenir (1800’lerin sonları- 1960’lar). Takriben 1960’lar-1980’ler arası ikinci dalga, 1990’lar 2007 arası üçüncü dalga, 2007 ve sonrası³ ise dördüncü dalga olarak adlandırılır (Peake, 2017: 85).

2. Gerekli ve Zorunlu Feminizm

Kadın doğanın en kabul edilebilir kusurudur.
(John Milton)

Feminizm gerekli midir, zorunlu mudur? Antik zamanlardan beri köleler, yabancılar ve çocuklarla birlikte ötekileştirilen (Kalır, 2014: 1-2) ve sosyal eşitsizliklerin birincil mağduru olarak kadının (Elçi, 2011: 3) özgürlük alanı aile ve çocuk tarafından kısıtlanmaktadır (Millet, 2011: Firestone, 1993; Küçük 2000: 438-439). Kadının kendi bedeni üzerindeki hakimiyet hakları çerçevesinde modern zamanlarda *kürtaj* konusu dahi (Keskin, 2015: 86-95) hâlâ içinden çıkılamamış bir meseledir. Şüphesiz toplumun en küçük yapı taşı ve birimi ailedir. Aile kadın ve erkek arasındaki farkın en net olduğu yer olarak (Meulenbelt 1987, 52) birtakım görevleri ve yükümlülükleri de beraberinde getirir. Bu bağlamda kadınların büyük çoğunluğunun sosyal kimliği *ev hanımlığıdır* (Meulenbelt 1987, 28-31). Kadının aktif olarak çalışmasına rağmen ev işlerini yapma düzeyi yahut durumundan, evlenir evlenmez ev hanımı olup daha sonra bunun annelik ile birleşmesinin ortaya çıkardığı soyutlanma süreci feminizmin netleşen

¹ *Kavramsal kargaşa* feminizmin alt başlıklara ayrılmasından anlaşılacağı gibi çoğu kadının feminizmi kısaca, “kadınların sorunları çevresinde savaşçı bağlanma” olarak anlamasında yatmaktadır. Diğer taraftan “feminist kuramla uzaktan yakından uğraşmadığı halde kendini feminist olarak gören kadın az değil. Kimileri içinse, kadınların kurtuluşu için her teorik ve pratik uğraşı, feminizmdir” (Naiman, 1988: 54).

² “Çoğu zaman bir kadını dezavantajlı duruma sokan (erkek ya da kadın) değil, sosyal kurum sistemidir. Örneğin, kadınlar oy kullanma hakkına sahip değilse, okulları yoksa, kullanılan ders kitaplarında cinsiyetleri kadınlardan daha değerli görülüyorsa dezavantajlıdır, dezavantaj yasal veya eğitimsel nitelikte olabilir, örneğin sosyal veya cinsel” (Pfister, 2011: 49-50). Aynı şekilde sistemin suçlanması savına *sistemi de erkekler yarattı* şeklinde karşı çıkılabilir.

³ Feminizmi tek bir felsefi doktrin olarak ya da üzerinde anlaşmaya varılmış bir siyasi programı ima eden bir şey olarak düşünmek hatadır (James, 2000: 576). Bu durumda ortaya çıkan farklı görüşler gelişmeye değil genişlemeye sebep olmuş gibi görünmektedir. Modern zamanlar feminizm için altın çağ olması gerekirken görüş ayrılıkları ve bölünmeler (Liberal Feminizm, Materyalist Feminizm, Sosyalist Feminizm, Marksist Feminizm, Lezbiyen Feminizm, Radikal Lezbiyen Feminizm, Psikosemiyotik Feminist Eleştiri vb. Case, 2010: 103) esas problemlere odaklanılmasını engellemektedir. En azından tüm feminizm türlerinin *anne-eş* kıskacı hakkında dahi mutabık olduklarını söylemek imkansızdır.

meseleleri olmakla beraber toplumsal normlar üzerinde daha dikkatle düşünölmelidir. Toplumsal normlar sosyal hayatta kadın erkek ayrımını doktor-hemşire, okul müdürü-öğretmen, pilot-hostes, patron-sekreter biçiminde kodlar (Trömel-Plötz, 1978). Eğitimde fırsat eşitliğini baltalayan bu durum elbette erkeklerin de aleyhinedir. Fakat her bakımdan ikincil görölen kadının *söylem içindeki yeri* hiçbir şekilde erkeğe uyarlanabilir türden değildir:

- (1) Elinin hamuruyla erkek işine karışmak (özne: kadın)
- (2) Elinin x'iyile kadın işine karışmak (özne: erkek)

Kadınlara yönelik olarak beceremeyeceği işleri yapmaya kalkışmak manasındaki deyim toplumsal rollerin meslek kısmındaki güç-otorite nitelemesini net biçimde kodlamaktadır. Hamur metonimik olarak kadının eve, ev genelinde de mutfağa ait olduğunu işaret eder. Erkek ise diğer işlere koşulsuz şartsız muktedirdir. Buna mukabil annelik ve ev hanımlığı tamamıyla kadın üzerinden kodlanmasına rağmen mesela bebek bakımı için “Elinin makine yağıyla kadın işine (bebek bakmak, ev temizlemek, ütü, çamaşır, bulaşık vb.) karışmak” denmez. İşte bu ayrımın dildeki yansımaları ile uğraşan dil felsefesinin edimbilimsel hamlesi sürecin tersine çevrildiğinde ne olduğunu sorgulamaktır. Şöyle ki bu ve benzeri anti-feminist ifadeler toplumsal yapının sonucudur, yani toplumsallık ve insanların hayat görüşleri böylesi ifadelerin üretilmesine sebep olur. Bu minvalde deyim (1) sonuçtur. Peki suni biçimde ortaya konan bir ifade (2) toplumsal yapıyı az da olsa etkileyebilir mi?

- (3) Elinin çamuruyla kadın işine karışma. (özne: erkek)

Dil felsefesi feminizm için dildeki bu tür suni kodlamaların işe yararlık düzeyini teorik bağlamda ispatlarsa *perlokasyonel* (etkisöz) katmandaki değişimler olumlu anlamda ve mutlaka gözlenebilir olacaktır. O halde feminist felsefenin idraki için hem kadının hem de erkeğin düşünceleri, yani *dil* yeniden biçimlenmelidir. Sorun sadece kadının köleliğinden kaynaklanan sosyal ilişkiler (Zetkin, 1960: III/ 5) ve erkek-kadın mücadelesi değil, kadınların kendi içindeki ayrışma ve tutarsızlıklardır (Meulenbelt, 1987: 77-78), yani öncelikle kadın sözcüğünün yeniden kodlanması gerekmektedir. Çağrışimsal olarak önce erkek *güçlü*, kadın *zayıf* algısı ile karşılaşırız: Locke'a göre bu durum doğanın bir sonucudur. Machievelli'ye göre kadın duygusaldır, Hobbes kadının haklarını kontrat ile kocasına devrettiğini düşünür, Rousseau için bu ayrım sosyal düzenin temel bir özelliğidir (Günindi Ersöz, 2015: 85).

Erkek mantıklı, akıllı (Bryson 2003, 12-13), dışarda, koruyan, kazanan, bakan ve muktedir olandır. Kadın ise bedeni ile özdeştir. Evdedir, annedir, duygusaldır, içeridedir, korunur, harcar, bakılır ve muktedir değildir. Kadının kamusal alana girmesi bu hiyerarşinin bozulması anlamına gelir. Kadının modern zamanlardaki mesleki hamlelerinin beklenen etkiyi yaratmama sebebi ise *köşe başı* branşlarda hala kadınlara yeterince söz hakkı verilmemesidir. Erkek egemene oranla kaç kadın sosyolog vardır? Kaç fizikçi, filozof, kaç şair, kaç dilbilimci? Aralarında Durkheim, Weber ve Spencer'ın da bulunduğu geleneksel sosyoloji teorisyenleri dahi toplumsal cinsiyet konusunu basitleştirerek yaygın feminist iddialara temelde muhafazakâr tepkiler gösterirler (Ritzer, 2008: 7).⁴ Şu hâlde gereklilik mevzubahis değildir. Zorunlu olan ise feminizmden evvel *kadın*⁵ sözcüğünün yeniden tanımlanması, kavramsal alanının yeniden biçimlendirilmesidir.

⁴ Modern zamanlar klasik teori yerine aktivizmin öncelendiği bir sistemin başlangıcını işaret eder. Sosyolojinin dijitalleşme süreci içinde (Sili-Kalem, 2022) toplumsal bir olgu olan feminizmin yeni kuşaktaki yansımaları sistemli örgütlenme şeklinde sanala aktarılır. Mesela Astrid Henry (2015), 1990'lardan itibaren içinde bulunduğumuz yeni kuşak feminist hareketi “Hashtag feminizm” olarak tanımlar.

⁵ Mesela TDK sözlükte (2011) *kadın* sözcüğünün birinci anlamı şu şekildedir: “Erişkin dişi insan; hatun, hatun kişi, bayan, karı, nisa, zen”. Kadının tanımlamaya “erişkin dişi insan” olarak başlanırsa erkek sözcüğü için de “yetişkin adam” diye başlanırsa elbette mesele öncelikle *dilsel* olur.

3. Eril-Dişil

*Çağımızı, sırf kadın oldukları için
iyi olan her şeyi yapabilecek güçlü ruhları reddetmekle suçluyorum.
(Ávilalı Teresa)*

Feminizmin kavramsal bir sorun olmasının en büyük delillerinden biri de imtina ile kullanılması gereken *kadın* ve *dişi* sözcükleri (Butler 2014, 53-56) arasındaki mesafedir. Kadın ve erkek davranışları arasındaki farklılıkları cinsiyet üzerinden (eril-dişi) açıklamak mümkün değildir (Giddens, 2000: 97). Sorun kadının *biyolojik bir kategoriye* indirgenmesidir (Young, 1995: 187-215). Mesela başarılı erkeğin arkasındaki kadını *dişi* (yumurta oluşturan veya yavru doğuran birey) olarak nitelemek kavramsal alanı tahrip etmekten başka bir şey değildir: “erkekler düşünüyor, yazıyor ve yaratıyorlardı çünkü kadınlar tüm güçlerini bu erkeklere aktarıyorlardı, kadınlar kültür yaratamıyorlardı çünkü sevgiden başlarını kaldıramıyorlardı” (Firestone, 1993: 137).

Feminizmin amaçlarından biri de kadının bedensel açıdan *dişiden* ibaret olmadığını göstermektir (Young, 2005). Fakat bunu tamir için verilecek mücadelenin sahası da tek değildir. Hem dini manada hem de felsefi ve hukuki anlamda (Caporal, 1982: 13) kadın salt dişi olmaktan kurtulma çabası verir. Peki kadın kurtulursa ne olur? Wollstonecraft’a (1890) göre özgür kalan kadın erkekler gibi erdemli ve bilge olabilir. Bir adım geri çekilip bakıldığında görülen gerçek kadın ve erkeğin *ruhsal anlamda* eşit yaratıldığıdır. Yaşam, özgürlük, mutluluk gibi temel haklar tüm insanlar için eşittir (Wellman, 2010: 10). Bu eşitlik bedende, dişilikte bozulur. Giyim kuşam konusuna, eril-dişil geçişi ve bu zıtlığın tarihsel kökenine bakıldığında *bedende eşitliğin bozulması* ile ne demek istendiği daha net anlaşılacaktır. Giyim en basit anlamda toplumsal sınıfın işareti olmakla beraber cinsel kimliğin nasıl algılandığını da gösterir (Crane, 2003: 30). Mesela oldukça pratik bir giysi olan pantolon (Antmen, 2010: 155) uzun süre erkeklere özgü addedilirken reformist Jenks Bloomer’ın (1818-1894) hamlesi halktan kabul görmese ve alay konusu olsa da (*Deutschen Allgemeinen Zeitung*, 17. Mayıs 1851) ciddi bir kırılmanın öncüsü olur. Bloomer korsenin kaldırılmasını, diz boyu kısaltılmış etek ve eteğin altına bilek boyu harem pantolon giyilmesini önerir. 1851’de ilk kez halka açık bir takım elbise sunar ki buna kendisinden sonra *Bloomer Kostümü* adı verilecektir (Wolter, 1994). Bunu kravatın sultasının kırılması takip eder (Crane, 2003: 137-138). Modern zamanlarda ise kıyafetin dişiliğinin bir uzantısı olarak kullanılması hatta salt kıyafet (dekolte) ile bunun sağlanması bir yandan imar edilen şeyin diğer yandan tahrip edilmesi gibidir. Feminizme göre kadın dişi etiketinden ne kadar uzaklaşırsa o kadar saygın olacaktır, oysa kadınlar Grimke’ye göre “bebekler gibi giyinmeye devam ettikleri sürece” (Donovan, 1997: 40) amaca ulaşılması imkansızdır. Modern zaman kadınları görünümüleri ile giderek daha saplantılı bir hale dönüşmektedir (Boycott, 2007: 95). řu hâlde feminizmin mücadeleyi kazanmasının en zor olduğu cephelerden biri tüketim alışkanlıklarından sayısız sete sahip olan kapitalizm cephesidir (Dyhouse, 2015: 199).

Feminizmin dilde karşılık bulan en temel sorunlarından ikisi böylece netleşmiş olur. Bunlar kısaca (1) *kadınlar arası ayrımcılık* ve (2) *kadın-dişi ikilemi* olarak özetlenebilir: (1) Feminizmin anahtar sözcüklerinden olan *ayrımcılık* ve *dezavantaj* (Herta Nagl-Docekal, 1990: 1999)⁶ bize ciddi bir iç çelişkiyi işaret eder. Mesela etnik kökenden dolayı maruz kalınan ayrımcılık karşısında (Haslanger ve

⁶ Cinsiyetlerine göre hangi kadınlar, kim veya ne tarafından ne ölçüde ve nasıl dezavantajlı duruma düşürülüyor? řu veya bu dezavantaj nasıl ve kim tarafından aşılmalıdır? Feministler adaletsizliğe karşı mücadelede yer alma konusundaki kararlılıkları açısından da farklılık gösterir (Haslanger ve Tuana 2003/2004). Feminist felsefenin görevi Nagl-Docekal’e göre (1998), dezavantajı tanımlamak ve dezavantajın üstesinden gelmek amacıyla alternatifler geliştirmek için araçlar sağlamaktan ibarettir. Araçların sağlanması, bir ideal temelinde geliştirilen bir reçete anlamında değil, pragmatik olarak belirli bir dilde verilen kavramların analizinin arzu edilen bir hedefi olarak anlaşılmalıdır (Pfister, 2011: 52-53). Dilin henüz tanımlanmamış önemli bir rol oynadığı dezavantajın kavramsal olarak araştırılması ise feminist dil felsefesinin görevidir.

Tuana, 2003; 2004) tüm kadınların birleşmesi beklenemez. Siyahi kadınlara karşı gösterilen ırkçılıkta beyaz kadınların da rol alması feminizmin temelindeki en büyük varsayımı çürütmektedir. Feminizm sadece erkek egemen toplumda kadının var olması ile değil bir de *kadınların kendi içindeki uzlaşımı* ile de uğraşmak zorundadır. Net bir şekilde görüldüğü üzere kadınlar nazarında da tüm kadınlar eşit değildir. (2) Feminizmin olumsuz bir çağrışım edinmesinde (Case, 2010: 25) dişil karşıtı bir söyleme sahip olması ciddi anlamda etkilidir. Zira kadınların bir kısmı dişil enerjiye yahut görünümüne sahip olmayı bilinçli bir şekilde ve eril üstünde hakimiyet amacıyla tercih ederler. O halde tüm kadınların feminist olduğunu düşünmek dişil kavramı ve çerçevesi sebebiyle imkansızdır.

4. Bireycilik Sorunsalı

*Dili olmayan bir kadın bulmadıkça,
asla cevapsız bir kadın bulamazsınız.
(William Shakespeare)*

Simone de Beauvoir'ın "Kadın doğulmaz, kadın olunur" ifadesi kadının medeniyetlerin ürünü olduğunu ifade etmek (Direk, 2009: 12) bakımından haklı görünse de dünyadaki kadınların büyük çoğunluğunun sadece *kadın doğmuş olmakla kadın olmak zorunda kaldıkları* unutulmamalıdır. Üçüncü dünya ülkelerindeki bir kadın *olamadığı* müddetçe kadın sayılmayacak mıdır? Bu durumda yine dişilik ve ötesine geçmenin kadın kimliği açısından belirleyici olduğu görülmektedir. Kadın dünyanın her yerinde dişidir, fakat kimlik edinimi ancak medeniyet ölçüsündedir. Bu durumda dil felsefesine yöneltilen en önemli eleştirilerden biri olan *bireyci olmanın* ters açıdan feminizmin de temelindeki sorunlardan biri olduğu görülmektedir. Yani feminizmde bireycilik *olumlu* bir bakış açısını destekleyecekken dil felsefesi için *olumsuz* bir çerçeve çizer. Bunun sebebi birey olarak feminizmde *kadının*, dil felsefesinde ise *erkeğin* anlaşılmasıdır. Felsefe ağırlıklı olarak erkekler tarafından takip edildiğinden, felsefi anlambilimde ve ontolojide, nesnelere içsel özellikler yoluyla tanımlanması lehine ve ilişkisel özellikler yoluyla kimliklendirmenin zararına bir çarpıtma olmuştur (Hintikka ve Hintikka, 1983: 146). Bu durumda yöneltilen eleştirinin *erkek filozof tarafından yapılmış* yönelik olması bazı ön yargıları da beraberinde getirir. Hornsby'nin Grice'in (1957: 377-388) anlam teorisine⁷ yönelttiği eleştiri *bireyin niyetlerine yönelip toplumu ihmal etmek*, şeklinde özetlenebilir. Hornsby'ye göre Grice'in ilk kez önerdiği türden niyetlerin genellikle dil kullanımının karakteristik özelliği olduğu varsayılır: "Ortodoks (erkek) bir yaklaşıma göre, anlamsal teoriler ile konuşmacıların yaşamları ve zihinlerine ilişkin anlatımlar arasında bağlantı kurulmasını sağlayan dil kullanımının merkezinde yer alan şey, konuşmacıların açısından belirli bir tür karmaşık, dinleyicinin yönlendirdiği niyettir" (Hornsby 2000, 94-95). Hornsby dinleyicinin konuşanı anlamak için çok fazla niyet okuyuculuk yapması gerekliliğini eleştirir. Aşırı ima içeren konuşmaların normal insanlar arasında ve sıklıkla olmadığını düşünür. Bir şey söylemek için bu kadar çok niyete ihtiyaç duyulması konuşmacılardan olduğu kadar dinleyicilerden de çok fazla şey talep edileceği anlamına gelir. Dil felsefesini ilgilendiren analiz ise Grice'in bakışının tipik erkek bakışı olarak eleştirilmesidir: "Erkek filozofların bireyci düşünme ve insanı rasyonel bir varlık

⁷ "Grice, *anlam teorisi* ile *konuşma teorisi* arasında bir ayrım yapar. Her iki teori için de temel olan ayrıma *Meaning* (1948) (niyet, kasıt, anlam) adlı çalışmasında başlar. Bu ayrım *doğal* ve *doğal olmayan* anlam arasındaki ayrımdır. Bu tanımlamalarla Grice, bir formun doğaya tekabül edeceğini ve diğerinin onunla çelişeceğini imâ etmek istemez. Bilakis Grice iki farklı anlam türüne odaklanır. Onun anlam teorisinin temel fikri, dilsel anlam kavramının, belirli bir durumda bireysel bir ifadenin anlamına yani konuşmacının sözde anlamının manasına kadar izlenebilmesidir. Grice, *konuşmacı anlamı* kavramını veya konuşmacının ne anlama geldiğini karmaşık bir niyet (maksat) olarak daha fazla analiz eder. Grice'a göre konuşmacı bir şey söylediğinde bizatihi söylediği şeyin parçası olur. *Konuşan* ve *konuşulan* bu anlamda iç içedir. Grice'ın yaklaşımı, dilin anlamının *niyet* temelli bir teorisinden oluşur. Dilbilimciler arasında yaygın olan görüşün aksine dilbilimsel anlamı bir koda veya uzlaşma başvurmada açıklar. Dolayısıyla anlam zihinseldir. Anlamın bu özel kullanım kuramı, temel açılardan Wittgenstein'in önerisinden farklıdır. Wittgenstein, işaretlerin yalnızca bir dil içinde anlam taşıdığı ve dilin esasen kurula dayalı olduğu görüşüyle Grice, mutlaka bir dilin parçası olması gerekmeyen ve anlamlı kullanımı için hiçbir kuralın gerekli olmadığı bireysel işaretler ortaya koyar. Bu da *konuşanı*, *konuşulan* kadar önemli kılar" (Duman, 2024: 117-120).

olarak görme eğiliminde olmaları” (Hornsby, 2000) hiçbir şekilde ispatlanamayacak bir iddiadır.

(4) Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar.

Bu atasözünün bir kaynana tarafından gelinine yöneltildiğini varsayalım. Bu anlama sürecinin işleyişi esnasındaki analizin faturasını Grice’ın ve mevzubahis *atanın* erkek olmasına çıkarmak bize hiçbir şey kazandırmaz. Bu anlamda dil felsefesi süreci takip ederek sonuca varmayı ve olumsuz bir algı varsa değiştirebilmeyi daha mantıklı görür. Atasözünde bilakis kadının gücü teslim edilmekte ve *yuvayı dişi kuş yapar* söyleminin iki kutuplu ifadesi kullanılmaktadır. Öyle kadınlar vardır ki aileyi imar eder, yuva kurarlar; öyle kadınlar da vardır ki yuvayı yıkmaya muktedirler. Bu söz kadının *dişi varlık* olarak görülmesinden daha fazlasını ifade etmek bakımından toplumsal bazı gönderimler de içerir. Mesela “Avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var, buğday unundan keş yapar” atasözü ev kurma becerisinin atfı yanında son derece basit bir teşhisi içerir. İşini bilen ve bilmeyen kadının mukayesesi ile *yuva yapmak ve yıkmak* mukayese edilemez. Bu sözün geline bir eleştiri olarak yöneltildiğini varsayalım. Sürecin takibi kaynana ile değil de gelinin tepkisi ile olacaktır. Gelin bunu bir ikaz olarak alıp hiç cevap vermeyebilir, eşine kaynanasını şikayet edebilir, evi terk edebilir yahut daha sert bir sözle karşılık verebilir. Bu minvalde Austin’in perlokasyonel (etkisöz) katmanı çok daha işlevseldir. Zira iletişimin tahminler üzerine kurulmasındansa gelinin tepkisini analiz etmek daha mantıklıdır. Zira gelinin îmâyı anlamaması dahi mümkündür.

(5) Erkek getirmeyi, kadın yetirmeyi bilmeli.

Bu sefer atasözünün eril-dişil tavırları üstünde oynayarak nasihatın sanıldığı gibi bir kadına değil de bir erkeğe yönlendirildiğini düşünelim. İlk varsayım bunun kadına yönelik bir ikaz olacağı şeklindedir, çünkü vurgu cümlelerin ikinci kısmındadır. Fakat bir erkeğe evine sahip çıkması, geçimi temin etmesi ve genel anlamda sorumluluklarının hatırlatılması babında bu atasözü zikredilebilir. Atasözü muhtemelen yetirmeyi bilen kadın karşısında getirmeyen bir erkeğe yöneltilen, zira ilk baştaki anlam getirmeyi bilen erkek karşısında yetirmeyi bilmeyen bir kadına yöneliktir. Şu halde dil felsefesi için *perlokasyonel* katman bir kez daha anlam kazanır ve bağlam bilinmeden bir îmanın istikameti- niyet gibi oluşturucular üstüne düşünülmez. Neticede feminizm için eleştirinin istikameti *erkek olarak dünyaya gelmiş bir felsefecinin analiz yöntemi* değil ideoloji-sistem-gelenek üçlüsü olmalıdır.

5. Feminist Dilbilim

*Kadın çocukluğumuzun desteği,
gençliğimizin neşesi,
yaşlılığımızın tesellisidir.
(Pietro Aretino)*

Feminist dilbilim, dili ve dil kullanımını feminist bir bakış açısıyla analiz eden ve değerlendiren bir disiplindir. Feminist dilbilim, dilbilimden farklı olarak kuramsaldan ziyade eylemsel (uygulamalı) bir alandır. Politik, sosyal, psikolojik ve kültürel argümanları sonuna kadar kullanan disiplin hem feminist dil analizini hem de feminist konuşma analizini kapsar. Dil analizi ile dilin kullanımını ve aktarım esasları; konuşma analiziyle de cinsiyete özgü iletişim ve dil biçimlerinin analizi kastedilir. Feminist dilbilimin temelindeki bakışa göre kadınlar cinsiyetlerinden dolayı dilsel eylemler nedeniyle dezavantajlı duruma düşmektedir. Ayrımcı eylemlerin çoğunluğu fiziksel değil sadece *dilseldir* (Trömel-Plötz, 1978: 50). Feminist dilbilim kadınların ve erkeklerin önemli ölçüde farklı konuşma kayıtlarına sahip olduğu düşüncesini temel alır. Kadınlar erkeklere göre kendi ifadelerini zayıflatan formülasyonları daha sık seçerler. Bu, bir yandan küçültmelerin daha sık kullanılmasıyla, diğer yandan cümle başlangıçlarının veya sonlarının görelileştirilmesiyle gerçekleşir. Kadınlar erkeklere göre daha sık soru biçiminde ifadeler oluştururlar. Kadınlar erkeklerden daha sık kendini aşağılayan ifadeler

kullanırlar. Kadınlar, dolaylı ve aracı ifadeleri, yani sohbet ortağına atıfta bulunan ifadeleri erkeklere göre daha sık kullanırlar. Gruplarda kadınların sohbet konusunu sohbet arkadaşlarına bırakma olasılıkları erkeklere göre daha fazladır. Kadınlar erkeklere göre daha az küfrederek. Seçilen ifadeler genellikle daha yumuşaktır. Genel olarak kadınlar erkeklerden farklı bir kelime dağarcığı kullanır, kadınlarda belirsiz ifadeler daha azdır. Kadınlar erkeklere nazaran karşı cinsin sözünü daha sık kesmekte, buna mukabil sohbet arkadaşlarının sözünü daha az kesmektedirler. Kadınlar diğer kişinin argümanlarına erkeklerden daha sık yanıt verir. Bazı durumlarda erkekler aynı zamanda *kadını* konuşma kaydını, kadınlar da *erkeksi* konuşma kaydını kullanır. Bu, her şeyden önce, güçlü-güçsüz dengesizliklerinin olduğu tartışma gruplarında gözlemlenebilir: Üstlere karşı *kadını* bir tavır, astlara karşı ise *erkeksi* bir ifade kullanılma eğiliminde olunur. Kadın ve erkeklerin farklı iletişim davranışlarına ilişkin henüz bilimsel olarak kanıtlanmış bir açıklama bulunmamaktadır. Feminist dilbilim, iletişim davranışını bir yandan toplumsal cinsiyete özgü sosyalleşme, diğer yandan kadınların toplumda zayıf bir konuma, erkeklere ise güçlü bir konum atfedildiği *kusurlu sosyal durumu* aracılığıyla açıklamaya çalışır (Trömel-Plötz, 1978; 1982; 1984).

Daha net bir ayırım ise *kurumsal, kişilerarası ve bilinçsiz cinsiyetçilik* arasındaki ayırımdır (Cudd ve Jones, 2003: 108-112). Kurumsal cinsiyetçilik açık kurallar ve örtülü normlar (buna bir sistem olarak dil de dahildir) düzeyinde meydana gelir; kişilerarası cinsiyetçilik kasıtlı ve kasıtsız kişiler arası etkileşim (buna dilin kullanımı da dahildir) düzeyinde ortaya çıkar ve bilinçsiz cinsiyetçilik ise şiddet düzeyinde ortaya çıkar. Genel manada zamirlerin kullanımı her iki cins için de geçerli belirsizlik kurallarını içerdiği için alana dahil olmakla birlikte ayırt edici değildir.

(6) Bayan eleman aranıyor.

Bayan ve kadın sözcüklerinin kavramsal alanları arasındaki gerilim bir tarafa bırakılmak üzere ilanda kadının yapıp erkeğin yapamayacağı yahut kadının erkekten daha uygun olduğu bir pozisyondan bahsedilmektedir. Bazı mesleklerdeki kadın hâkim yapı (hemşirelik, sekreterlik, hosteslik vb.) yine sorunun *eril-dişil çatışmasından* ziyade sistem olduğunu göstermektedir. Bir kadının ne kadar mahir bir usta olursa olsun sanayide yabancı görülecek olması yahut erkek bir ebenin yadırganması veya inşaatlarda kadın amelelerin olmaması müktedir olmakla değil *sistem* ile alakalıdır.

(7) Ablam al poşeti, kendin seç...

Pazar yerinde kadın bir müşteri ile satıcı arasında geçen bir diyalogda sık sık tercih edilen hitaplardan olan *abla* “bir kimsenin kendisinden büyük olan kız kardeşi” anlamını yitirmektedir. Satıcı pekâlâ kendisinden yaşça küçük olan birine *abla* diyebilir, bağlam gereğince pazar yerindeki muhtelif hitaplar (hala, teyze, anne, bacı) tepki ile karşılanmaz. Oysa bir kadının kendisi ile yaşıt yahut kendinden küçük birine *abla* hitabını kullanması *yüzu tehdit eden söz edimleri* (face threatening acts) arasında sayılabilir. Yani yine arka plana alınacak kültür ve sistem belirleyici rol oynamaktadır.

(8) Sizleri karı koca ilan ediyorum...

Karı sözcüğü tek başına olumsuz çağrışıma sahip olsa da *bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın* manasındaki bu kullanımı bilakis pozitif alana aittir. Aynı şekilde *benim karım* yerine *benim eşim* ifadesinin yaygınlaştığını düşünürsek, buna rağmen *karıcığım* demekle *eş* sözcüğünün (*eşciğim* denmez) edinmeyeceği anlamsal bir alan yaratılmış olunur. Sözcüklerin sistem içindeki çağrışım alanları yıkmak ile ancak anti-feminist bir alan oluşur. Bir kadına “Karıya bak” demek ile “Oğlanı her karı doğurmaz, er karı doğurur” demek arasında niyet bakımından ciddi farklar vardır. Niyetin de toplumsal kabullerin bir sonucu olduğun düşünülürse faturanın yine eril bakışa çıkması mantıklı değildir. Zira “Çirkin karı ev toplar, güzel karı düğün gezer” diyen ata çirkin *karıya*, güzel *kadın* alternatifi getirmediği için analiz kültürel kodlar üzerinden çözümlenmelidir. Öyle ki “Kadının karnından sıpayı sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” demek ile *kadın* sözcüğü *karı* sözcüğünden çok daha tahkir edici bir

anlamda kullanılmış olur. O halde hakaret olan ve olmayan ifade arasında sanıldığından daha ince bir çizgi vardır: “Dilsel ifadeler yardımıyla konuşarak başkalarına şiddet uygulanıyor çünkü biz konuşarak hareket ediyoruz. Sözlü şiddetin kullanıldığı bu tür konuşma eylemleri şunları içerir: Hakaret, iftira, itibarsızlaştırma, küçümseme, yok sayma, değersizleştirmeden aşağılamaya kadar alay etme ve karakter suikastı” (Trömel-Plötz, 1984: 50).

Araştırmalara göre bu farklılıklar, kadınların etkileşimde kendilerini öne çıkarma olasılıklarının daha düşük olduğu anlamına geliyor. Bu, kadını *çifte açmaz* durumuna sokar: ciddiye alınabilmesi için bir erkek gibi konuşması gerekir; Erkek gibi konuşursa erkek sayılır ve kadın olarak değersizleştirilir (Trömel-Plötz, 1978: 59-62). Her durumda kadınlar ayrımcılığa uğrar. Bu kısır döngüden kurtulmak için her iki uçtan da başlanmalıdır: Bir yandan kadın konuşmasının değeri açısından, diğer yandan da kadınlar tarafından kabul edilebilir konuşma olarak kabul edilen şeylerle ilgili tutumların değişmesi gerekir. Özellikle kadın yazarlar yeni formülasyonların geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Virginia Woolf, *A Room of One's Own* (1929) adlı denemesiyle kadınların yazımı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Burada ayrıca, *écriture feminine* terimini (Cixous, 1975) özellikle kadınlara özgü bir yazının olup olmadığı sorusuna ilişkin bir tartışmayı tetiklemek için kullanan Fransız filozof Helene Cixous'tan bahsetmekte fayda vardır (Pfister, 2011: 60). Yazan, okuyan ve düşünen kadının karşısında susan kadın durur. Son kısımda üzerinde durulduğu üzere ayrımcılığın ve baskının en ağır şekli ise kadınların konuşmasının kesilmesi ve daha fazla konuşmasının engellenmesi olabilir. Konuşmak var olmak ve varlığın izahı olduğuna göre konuşma hakkı elinden alınan ve susturulan kadın en büyük saldırılardan birine maruz kalmış olur.

6. Feminist Dil Felsefesi

*Bir erkek ancak belirli anlarda erkektir;
kadın hayatı boyunca kadındır.
(Jean-Jacques Rousseau)*

Feminist dil felsefesinin temel görevi kadınların karşılaştığı dilsel dezavantajların dilbilimsel-felsefi olarak araştırılmasıdır. Bu amaçla *dil-eylem teorisi*, *niyet-îmâ kavramları* ve *nezaket kuramı* ekseninde birtakım çıkarımlar yapılmaya çalışılacaktır. Öncelikle dezavantaj sözcüğünü açıklamak gerekir. Dilsel bir eylem yoluyla birisini dezavantajlı duruma düşürmek ne anlama gelir? Bu soru kendi içinde feminist değildir, çünkü dilsel eylemden kaynaklanan dezavantaj sadece kadınlara yönelik olamaz. Kilolular, engelliler, yaşlılar, çocuklar yahut farklı etnik kökene ait insanlar da *dilsel dezavantaja* uğrayabilirler. Herhangi bir tehdit içeren ifadenin, dolaylı yahut doğrudan zorbalığın merkezindeki bir diğer kavram olan *eylem* net bir kavramsal alana sahip değildir. *Eylem* kelimesi belirsizdir. Bir yandan tek ve somut bir eylem anlamına gelebilir. Öte yandan, *bir tür eylem* manasına da gelebilir. Sözcüğün metaforik manaları ise anlaşılmayı cümle düzeyinde iyice zorlaştırır.

(9) Kapı açıldı.

Eylem somut manada o an orada bulunanlar için açılan bir kapıyı ifade eder. Bu bilinen bir kapı olabileceği gibi sesten çıkarımla herhangi bir kapı da olabilir. Öte yandan *kapının açılması* bir fırsat yakalanması yahut sorunların bir vesile ile engel olmaktan çıkması anlamında da kullanılabilir. Kapı sözcüğünün portal, geçim kaynağı, masraf sebebi yahut metonomik olarak eve karşılık gelmesi belirsizliğin ne kadar kesin olduğunu göstermektedir. Dil-eylem (sözedim) teorisine göre⁸ konuşan ve

⁸ “Austin dil-eylem (söz edimi) teorisinin kurucusudur. Austin, *How To Do Things With Words* (Kelimelerle Nasıl Yapılır, 1955) adlı ders dizisinde, Aristoteles tarafından yapılan bir ayrıma dikkat çeker. Bir durumu tanımlayan, doğru yahut yanlış olarak değerlendirilebilecek cümleler (ifadeler) ile rica veya soru gibi bir şey tanımlamayan; doğru yahut yanlış olarak değerlendirilemeyecek cümleleri ayırır. Austin dil eylemi, *lokasyonel* (locutionary act), *illokasyonel* (illocutionary act) ve *perlokasyonel* (perlocutionary act) eylem olarak taksim eder (Kavramların Türkçe karşılıkları olan düzsöz, edimsöz ve etkisöz anlamsal muhtevayı yansıtmaktan uzaktır). Bunlar üç farklı

dinleyen arasındaki iletişim lokasyonların şekline göre bazı ciddi ayrımlar içerir. Herhangi bir maksatla söylenen ifade (illokasyon: öfke, sitem, rica, kırgınlık, heyecan, korku, endişe, mutluluk vb.) muhataba ulaştıktan sonra (perlokasyon) edinilen karşılığa göre değerlendirilir. Herhangi bir *tehdit* ifadesi muhatapta beklenen tesiri uyandırmıyorsa ifadenin *tehdit ifadesi* olmaklığı tekrar sorgulanmalıdır.

(10) Bunu yapamazsınız!

İfadeden bu haliyle anlaşılan *lokasyonel* olacaktır. Bunun bir ikaz olduğu, henüz yapılmamış bir eylemin yapılmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Peki ya eylem çoktan gerçekleşti de cümle aslında “Bunu nasıl yaparsın?” manasına sahipse? *İllokasyonel* eylemde artık henüz gerçekleşmemiş bir eylemin engellenme arzusu mu yoksa gerçekleşmiş bir eylemin kınanması mı var, bunu anlarız. *Perlokasyonel* katmanda ise artık dinleyen kişinin ne tepki verdiği bakılmalıdır, henüz gerçekleşmemiş eylemin gerçekleşmesi engellenmiş de olabilir, engellenmemiş de; gerçekleşmiş bir eylemden pişmanlık yahut utanç duyulmuş da olabilir, duyulmamış da olabilir. Görüldüğü üzere herhangi bir sözlü saldırı için odaklanılması gereken nokta *illokasyon-perlokasyon* geçişi olacaktır.

(11) Bu iş kadın işi değil...

Cümle bu hali ile yani lokasyonel olarak değerlendirilirse belirsizlik içinde kalınır. Kimin, kime, nerede, ne zaman ve ne için söylendiğinin bilinmesi ile geçiş tam idrak edilebilir. Söyleyenin kastı küçümseme olabileceği gibi ikaz da olabilir (illokasyonel). Yani işin *kadın tarafından yapılabilir olması* ile *kadın tarafından yapılmasının bir şekilde mesela toplumsal normlara uygun olmayışı* arasında bir kasıt olması muhtemeldir. Örneğin taksi şoförlüğü pekâlâ bir kadın tarafından yürütülebilir, zira bu mesleği gayet düzenli ifa eden kadınlar bulunmaktadır. Fakat kasıt erkek egemen bir sektörde ve insanların art niyetli olduğu bir toplumda mesleğin yapılması ile ilgili zorlukları ima ise *perlokasyonel* katmanda bir aşağılamadan söz etmek mümkün olmaz. Aynı şekilde kastın toplumsal normlar olması ile başka yeterlilikler (mesela kuvvet) olması arasında da ikazın *illokasyonel* katmanı belirleyici görünse de süreç *perlokasyonel* katmanda kesinleşir.

Austin bu aşamada Frege’ye kadar giden *Sinn* ve *Bedeutung* ayrımını benimsiyor görünmektedir. Frege, *Über Sinn und Bedeutung* (Duyu ve Mana Üzerine, 1892) adlı makalesinde, John Stuart Mill’in (1806-1873) özel bir ismin anlamının yalnızca referans nesnesi olduğu şeklindeki görüşü için bir problem ortaya koyar; *duyu/ idrak* (Sinn) ile *mana* (Bedeutung) arasındaki ayrımı izah eder. İşaretlerin yalnızca bir referans nesnesi, yazıldığı gibi bir *manadan* (Bedeutung) ibaret olmadığını, aynı zamanda bir *duyu/ idrak* (Sinn), bir veriliş biçimi olduğunu öne sürer. Dilsel araçlarla ifade edilebilen idrak, algılama, duyuş, anlayış (Sinn) ve *mana* (Bedeutung) arasındaki ilişki alışılmış terminolojiden farklı olduğu için ilk bakış yanıltıcı gelebilir. Zira *anlam* ile kastedilen ifadenin referansı yani *ilgisi*, *mana* akla yakın geldiği sürece, anlam bakımından daha alışılmış olacaktır. Yani sözcüğün kendisi değil de *bizdeki anlamı* belirleyicidir (Duman, 2024: 70-73). Bir sözcenin lokasyonel ve illokasyonel eylemi arasındaki fark, bir cümlenin aynı anlamda farklı rollerde kullanılabilmesinden anlaşılabilir. Fakat *bizdeki anlam* ile *karşımızdakinin anladığı mana* arasındaki fark (perlokasyon) ifadeyi başta anlamının yeterli olmadığını ispatlar.

Diğer bir detay da illokasyonel eylemin *uzlaşım*sal olduğudur (Austin, 1962: 103). Bu uzlaşımın ne yapılmak istendiğinin önceden açıkça söylenmesi şeklinde test edilmesi mümkündür. Mesela “Seni uyarıyorum!” demek ile kasıt açıkça bellidir. Sonucun bir şekilde olumsuz olma ihtimali üstüne muhatapın düşünmesi ve muhtemel eyleminden vazgeçmesi istenir. Fakat “Seni kandıracağım” demek

eylem değil, tek bir eylemin yönleridir. Dil-eylem teorisi için en mühim kavram olan *perlokasyon* okurun idrak sürecini izah etmesi ve sentaktik-semantik-pragmatik bağlantının kurulması için hayati önem taşımaktadır” (Duman, 2024: 113-117).

ile tamamıyla gizli olması gereken eylemin illokasyonel sağlaması yapılamaz. Yahut “Seni ötekileştireceğim.” diyerek bir kişiye saldırılması mantıklı olmaz. Hakaret, ikna, ikaz vb. zaten illokasyoneldir. Bunların *uzlaşımşallığı* ile ilgili bir sorun vardır sadece. O halde illokasyonel eylemlerin gerçekleştirilmesi için uzlaşımın pek de önemi yok gibi görünmektedir (Strawson, 1964: 440-460). Konuşan bir şey söyler, ne kastettiği karşısındakinin hazır bulunuşluğu ile alakalıdır. Bu süreç sorunsuz işlese *yanlış anlama, tekrarlar ve iletişim kazaları* olmazdı. Özetle illokasyon- perlokasyon katman arasındaki geçişi garanti altına almak imkansızdır.

(12) Artık gelecek için kaygılanmanıza gerek yok.

Bu cümlelerin bir sigortacı tarafından söylendiğini varsayalım. İlokasyonel eylemin uzlaşımşallığı esas alınrsa müşterinin sigortacıya güvenmemesi ve tüm maddeleri detayıyla incelemesi gerekebilir. Aynı şekilde illokasyonel kastın *koşulsuz bir gelecek garantisi* özelinde bir teminat olması müşteri tarafından vaat olarak anlaşılırsa perlokasyonel katmanda uzlaşımşallık işlevsiz kalmış olur.

Bir kişinin bir eylemi yapmak istediğini açıkça belirtmesinin bir eylemin gerçekleştirilmesi için yeterli olduğu özel koşullar olsa bile, bu durum her zaman ve kavramsal olarak eylemin gerçekleştirilmesi için yeterli değildir, bunu gerçekleştirmek istediğinizi açıkça belirtmeniz gerekir. Austin için illokasyonel eylemi gerçekleştirmek için dinleyici üzerinde bir etki bırakmak gerekir. Yani illokasyonel eylemin gerçekleşmesi için *anlaşılması* şarttır (Austin, 1962: 116-117). Searle daha farklı bir bakışa sahiptir (1969), ona göre anlam kuralları tarafından belirlenir.⁹ Jennifer Hornsby ise bir illokasyonel eylemin performansının yalnızca konuşmacıdan daha fazlasını içerdiğine inanır. *Kural ve uzlaşımşallık* kavramları yerine *karşılıklılık* kavramını önerir. Hornsby için bir şey, ancak ve ancak belirtilen koşulun gerçekleştirilecek eylem için yeterli olması durumunda bir illokasyonel eylemdir (Hornsby, 1994: 193-197; Pfister, 2011: 64-66).

7. Dezavantaj, Küfür ve Sessizlik

“Kadınlar dünyaya getirilen kurallara uymak istemiyorlarsa haksız değiller, çünkü bu kuralları erkekler kadınlara sormadan hazırlıyor.”
(Michel de Montaigne)

Ayrımcılığın dilsel eylem olma özelliği hakkında daha fazla tartışmaya gerek olmadığı aşıkardır. Konuşma eylemleri kullanarak bir kadını dezavantajlı duruma düşürmek mümkündür. Bu eylemlerin bazılarının kadınlara özgü olmadığı unutulmamalıdır, mesela işaret zamiri kullanarak birini nitelemek bu türdendir. Analizi netleştirmek açısından bu kısımda daha ziyade feminist tavrı tetikleyen kullanımlara ağırlık verilecektir.

(13) Kadınlar giremez.

Son derece cinsiyetçi görünen bu ifade bazı yerlerde “erkekler giremez” ifadesinin bulunmasına rağmen *feminist hazır bulunuşluk* ile tetiklenir. Sorun tam bu aşamada dezavantajın kendisinin lokasyonel olamamasıdır. Dezavantaj illokasyonel katmanda ortaya çıkar. Bir hamamda sağdaki bölümde kadın sembolünün altında “erkekler giremez” solda da erkek sembolünün altında “kadınlar giremez” ifadesi görüldü ise cinsiyetçi bir dezavantajdan söz edilemez. Yani perlokasyonel tepki için illokasyonel sürecin tamamlanması gerekir. Bu da ancak kesin bir dezavantaj algılanması ile olur. Aynı

⁹ “Searle, felsefi tartışmada oldukça ilgi gören dil felsefesine ve geist felsefesine katkı sağlar. İlk kitabı *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language* (1969), Austin’in dil-eylem (söz edimi) kuramını Grice’in bir fikriyle birleştirerek daha da geliştirir. İlokasyonel (edim-söz) eylemi, dinleyicinin konuşanın ne demek istediğini tam anladığında gerçekleştirilen bir eylem olarak tanımlamayı önerir. Bir *illokasyonel eylem* gerçekleştirilmenin ne anlama geldiğini açıklamak için kastetmek kavramına ihtiyaç vardır. Ancak, Grice’in önerdiği gibi, anlam kavramının *kastetmek* kavramıyla analiz edilebileceğine inanmaz. Bunun yerine anlamın kuralları tarafından belirlendiğine inanır” (Duman, 2024: 135-139).

tabelanın bir golf kulübünün kapısında asıldığını varsayalım. İşte o zaman bir kasıt, dezavantaj ve kadını ikincil sayan bakıştan söz edilebilir. Zira bir kadın da pekâlâ golf oynayacak fiziksel ve zihinsel yeterliliğe sahiptir.

(14) Saçı uzun, aklı kısa işte...

Atasözü ve deyim kullanımları kadınların en dezavantajlı olduğu alanlardır. Zira genel temayül erkeği yüceltip kadını ev-çocuk denkleminde haddini bilir vaziyette sınırlamaktır. Bir golf kulübünün kapısındaki “kadınlar giremez” yazısı için mücadele verilip ciddi sonuçların alınması mümkün iken dile yerleşmiş bu ifadelerin yok edilmesi, yaratıcılarından hesap sorulması ve değiştirilmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla böylesi sert argümanlar yani doğrudan kadını hakir gören söylemler illokasyonel anlamda sorunsuzdur ve perlokasyonel katmanda bireysel tepkiler görmeye daha açıktır. Bu manada dil-felsefesi *hamur* örneğine (1) *çamur* karşılığında (3) olduğu gibi birtakım mantıksal çıkarım yahut yorumları organize etme kabiliyetine sahiptir (17). En basitinden günümüzde uzun saç artık kadınlık sembolü değildir. Kısa saçlı kadınlar olduğu gibi uzun saçlı erkekler de hiç azımsanmayacak sayıda.

(15) Er kocarsa koç, karı kocarsa hiç olur.

Yine doğrudan hakaret içeren bu atasözü yaşlı kadınları hedef almaktadır. Kadının hayatını kocasına ve çocuklarına vakfetmesinin son derece çarpık bir karşılığı olan sözün perlokasyonel katmanda zamanın değişen dinamikleri için kadın tanımında birçok bireysel karşılık bulması mümkündür. Zira artık erkeğe bağımlı olmayan, okuyan, çalışan ve her şeye rağmen üreten kadın (Phillips 2012, 120) yaşlandığında herhangi bir *koça* bağımlı olmayacaktır.

(16) Baksana, cami yıkılmış ama mihrabı yerinde...

İllokasyon-perlokasyon geçişinin en mühim süreç olduğunun ispatı bu gibi misallerdir. Yaşlandığı halde güzelliği kaybolmamış kadınlara övgü manasında kabul edilen bu kullanım pekâlâ bir taciz suretinde ele alınabilir. Konuşan kişi, muhtemelen arkadaşına bir kadını işaret ile bu tespitte bulunmaktadır. Mevzubahis kadının bunu duyup övgü olarak algılaması kadar uygunsuz bir niteleme olarak görmesi de mümkündür. Şu halde illokasyonel katmanda sözü kimin kullandığı ve perlokasyonel katmanda da muhatabın ne tepki vereceği daha önemlidir. Sözü kullanan kişiye göre tepkinin değişeceğini düşünürsek bu iki sürecin birbirinden bağımsız olması mümkün değildir.

(17) Karı gibi korkaksın.

Diğer önemli bir mesele de hakaretin en kesif kısmı olan *küfür*lerin doğrudan kadına hakaret içeren bir yapıya sahip olmasıdır. Öyle ki erkeği yücelten, eril gücü tasdik eden sözel veriler yani küfürler kadınlar tarafından kullanılsa yahut tasdik ve destek amacı taşısa bile *kadına hakaret içeren yapıları* değişmemektedir. Hatta bir erkeğin kadına benzetilmesi dahi aşağılama olarak görülmektedir (Aydın, 2021: 545; Aşan ve Demir, 2015: 192-193). Şüphesiz korkaklık kadınlara özgü bir ruhsal durum veya tepki değildir.

Dezavantajın illokasyon mu yoksa perlokasyon mu olduğuna bağlı olarak, onu ortadan kaldırmanın farklı yolları vardır. Birini derinden etkilemek, sözün ruhuna işlemesi perlokasyonel bir dezavantajdır. İki erkek arasında geçen bir konuşmayı (17) duyan kadının sağlam bir özgüvenle *klişeyi sorgulaması* mümkündür (3). Şayet dezavantaj yaratan ifadenin etkilediği hissedilmiyorsa perlokasyonel eylem tamamlanmamıştır. Feminist dil felsefesinin önemli bir amacı, farklı dezavantaj türlerini dil aracılığıyla daha ayrıntılı olarak karakterize etmektir. Dilsel dezavantaj oluşturucuların tanınması savunma stratejilerinin geliştirilmesine ve kadına bakışın zamanla nesnel olmasına vesile olacaktır. Aksi halde “Karı gibi korkaksın” diyen birine “Halide Edip, Şerife Bacı, Binbaşı Ayşe, Halime Çavuş, Gamalı Fatma, Rahime Hatun korkak mıdır?” diye sorulması düşünülmeyecektir.

Feminist dil felsefesinin bir diğer ilgi alanı ise susturulmak olmalıdır. Kadınların konuşma hak ve

fırsatlarından mahrum olması doğrudan illokasyonel katmanla ilgilidir. Hornsby (1994), bir toplumdaki karşılıklılığın kapsamının ve sınırlarının güçlü insan grupları tarafından belirlenebileceğini savunur. Burada kasıt bir lokantada kadının yerine de sipariş verilmesinden kadının evleneceği kişiye başkaları tarafından karar verilmesine kadar uzanan bir genişlikte hayatın pek çok alanını ilgilendirmektedir.¹⁰ Sınırlar, bazı grupların dilbilimsel olarak yalnızca ne kastedildiğini anlamayı gerektiren hiçbir şey yapamayacağı şekilde belirlenebilir. Buna *eylemsel susturma* denebilir. Bastırılmış konuşmacılar bazı illokasyonel eylemleri gerçekleştiremezler çünkü onların ifadelerinin bu tür eylemler olarak anlaşılmasına yönelik koşullar mevcut değildir. Hornsby, bir kişinin illokasyonel bir şekilde susturulmasına ilişkin özellikle dramatik bir örnek olarak, bir erkeğin cinsel teklifini reddeden bir kadından bahseder: Mahkemede yargıç, bunun sadece hayır demekle ilgili olmadığını söyleyerek kadının kesinlikle hayır demek istemediğini ima eder. Bu vakadaki sorun, kadının, erkeğin kendisinden istediği şeyi reddetmek istemesi ancak *sözlü eyleminin bir ret olarak kabul edilmemesidir*. Bu, kadının erkeğin ondan istediğini reddetmediği anlamına gelmez, yalnızca başarıyla reddetmediği anlamına gelir. Bir ret ancak dinleyici tarafından bu şekilde algılanırsa başarılı olur. Yoruma göre *hayır* demek her zaman *hayır* anlamına gelmez. Karşılıklılık mevcut değilse, o zaman bir şeyi başarılı bir şekilde reddetmek neredeyse imkansızdır. Bu şu anlama gelir: Konuşmacı illokasyonel olarak susturulmuştur (Pfister, 2011: 69). Kadının söylediklerinin yok sayılması da konuştuğu halde sessiz kalması, susturulması anlamına gelir.

SONUÇ

*Erkek yabancıdır,
kadın ise dünyanın yerlisidir.
(Johann Wilhelm Ritter)*

Dil felsefesinin tüm imkanlarının feminizmin emrine verilmesinin ne tür faydaları olabilir? Öncelikle yapılan tüm analizlerdeki anti-feminist tavrın dil felsefesinin imkanları kullanılarak klişe-sabit-kesin olsa dahi bükülebileceği görülmüştür. Bükülmek eylemi bu minvalde özellikle seçilmiştir, zira anti-feminist dil argümanlarını (mesela deyim ve atasözlerini) değiştirmek imkansızdır. Örneklerden bazılarında (14, 15 ve 17 gibi) klişenin bükülmesi mümkün olmuştur. Aynı şekilde dile yerleşmiş *adamakıllı* gibi ifadeleri (ki ifade “gereğinden çok; bir güzel, bir temiz” manasına gelmektedir) cinsiyetçi bir yapı veya kasıtlı bir kullanım arz etmediği sürece mercek altına almaya gerek yoktur. O halde şu aşamada atasözü ve deyimler (1, 4, 5, 16) başta olmak üzere kalıplaşmış anti-feminist yapıdaki ifadeler analiz edilmeli ve dezavantajla başa çıkmanın yolları aranmalıdır.

İllokasyon-perlokasyon geçişinde çözümlenebilecek art niyetli yani doğrudan şiddet içeren dezavantaj yaratıcı ifadeler analiz edilerek sorunun *eril bir baskı* mı yoksa *sistem* mi olduğu teşhis edilmelidir (6, 8, 11, 13). Bu iki taraf arasındaki geçiş sanıldığı kadar keskin değildir. Mesela bir kadının *tavuk* olarak nitelendirildiği bir hakaret ifadesi düşünelim. Kadının anne-eş olarak içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, yani sessiz kalma zorunluluğu bizi doğrudan sistem ile muhatap eder. Bağımsız bir kadının hakarete tepkisi daha bireysel (eril) bir düzeyde iken çoğunlukla sorunun kaynağı olan sistem sözlü şiddetten fiziksel şiddete geçişte daha belirgin biçimde varlığını hissettirir.

Tüm kadınlar eşit değildir. Kadınlar arası ırkçılık, statü ve kültür farklılıkları feminizmin tüm kadınlara hitap eden tarafını ciddi anlamda mantıksız kılar. Dolayısıyla bir kadının diğerine kadınları dezavantajlı kılan ifadeleri kullanmaması için bir sebep yoktur. Bir kadının yaşıtına toplum içinde *abla* demesi face’e saldırı olarak bireysel addedilse de anti-feminist bir tavrı yansıttığı da inkâr edilemez.

¹⁰ Her ne kadar toplumun her kesiminden kadın bu tür şiddete maruz kalsa da *sessizlik* daha ziyade cahillik ile iç içedir. Varoluşçuluğun *soyut benine* karşı *somut ben* anlayışı (Güngör, 2023) ile çelişen birey mantıklı düşünmek ve analiz etmek yerine umut ederek depresyonu, haline şükrederek de (Polyannacılık düzeyinde) stresi azaltmaktadır (Yılmaz ve Ekinci, 2023).

Feminizme göre kadın dişi etiketinden ne kadar uzaklaşırsa o kadar saygın olacaktır, fakat birçok kadın dişil tavrın avantajlarından yararlanma eğilimindedir. Özellikle moda üzerinden yapılan analizlerde bu fark net biçimde görülmektedir. Kadınların pantolon ve kravat teşebbüsleri karşısında *dekoltenin* hâkim olduğu çok daha geniş bir endüstriyel moda çarkı işlemektedir. Dolayısıyla güzelliğe yönelik ifadelerin dezavantaj yaratıp yaratmayacağı ciddi anlamda illokasyon- perlokasyon geçişinde analiz edilebilecek türdendir.

Sözlü şiddetin kullanıldığı konuşma eylemleri “hakaret, iftira, itibarsızlaştırma, küçümseme, yok sayma, değersizleştirmeden aşağılamaya kadar alay etme ve karakter suikastı” içerebilir. Kadın eşit olabilmek için erkek gibi davrandığında *çifte açmaz* içine düşer. Erkek gibi konuşursa bu sefer erkek sayılır ve kadın olarak değersizleştirilir.

Dil felsefesi *küfür* sorunsalı ile ayrıca ilgilenmelidir. Küfürlerin birçoğunda kadını tahkir edici bir söylem hakimdir. Küfür kullanıcısının bir kadın olması dahi kelime kadrosunda bir değişikliğe imkân vermez. Anlambilimsel tarafın dışında küfretmenin ve argonun maskülen bir eylem sayılması sosyolojik ve psikolojik bir vaka olarak analiz edilerek dil-felsefesi kapsamında feminist açıdan sorgulanabilir. Zira argo kullanan bir kadının da maskülen hissetmesi yahut algılanması mümkündür. Kadına kendi türüne hakaret etmek pahasına bunu yaptıran baskı toplumsal gerçeklerin uzantısı olsa gerektir. Son olarak feminist dil-felsefesi sessizlik fenomeniyle ilgilenebilir. Baskılanan ve kendi ifade imkânı bulamayan kadın çok daha dezavantajlı bir durumdadır.

Yazar Katkıları

Araştırma Tasarımı (CRediT 1) Yazar 1 (%60) - Yazar 2 (%40)

Veri Toplama (CRediT 2) Yazar 1 (%70) - Yazar 2 (%30)

Araştırma - Veri analizi - Doğrulama (CRediT 3-4-6-11) Yazar 1 (%60) - Yazar 2 (%40)

Makale Yazımı (CRediT 12-13) Yazar 1 (%70) - Yazar 2 (%30)

Metnin Gözden Geçirilmesi ve İyileştirilmesi (CRediT 14) Yazar 1 (%60) - Yazar 2 (%40)

Finans

Finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kaynaklar

- Agacinski, S. (1998). *Cinsiyetler siyaseti*. (İ. Yerguz, Çev.). Dost Yayınları.
- Antmen, A. (2010). *Sanat/cinsiyet sanat tarihi ve feminist eleştiri*. (E. Soğancı ve A. Antmen, Çev.). İletişim Yayınları.
- Aşan, N. ve Demir, T. (2015). Kadına şiddetin arka planı: Atasözleri ve deyimlerimiz. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(6), 179-196.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford University Press.
- Aydın, A. (2021). Kadına yönelik şiddetle mücadelede cinsiyetçi ve küfürlü dilin kullanılması üzerine bir inceleme: Şule Çet Dayanışma Platformu örneği. *IGUSABDER*, 15, 533-547.
- Boycott, R. (14 Nisan 2007). *What I see in the mirror*. Guardian Weekend. <https://www.theguardian.com/fashion/series/what-i-see-in-the-mirror>
- Bryson, V. (2003). *Feminist political theory: An introduction*. Palgrave Macmillan.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet belası feminizm ve kimliğin alt üst edilmesi*. Metis Yayınları.
- Caporal, B. (1982). *Kemalizmde ve Kemalizm sonrasında Türk kadını*. İşbankası Kültür Yayınları.
- Case, S. E. (2010). *Feminizm ve tiyatro*. (A. Sönmez, Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Cixous, H. (1975). Le rire de la méduse. *L'arc*, 39-54.
- Crane, D. (2003). *Moda ve gündemleri: Giyimde sınıf, cinsiyet ve kimlik*. (Ö. Çelik, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Davidoff, L. (2002). *Feminist tarih yazımında sınıf ve cinsiyet*. (Z. Ateşer ve S. Somuncuoğlu, Çev.). İletişim Yayınları.
- Direk, Z. (2009). Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros etiği, *Cogito*, 58, 11-38.
- Donovan, J. (1997). *Feminist teori*. (A. Bora, F. Sayılan ve M. Ağduk Gevrek, Çev.). İletişim Yayınları.
- Duman, M. A. (2024): *Aristoteles'in dil felsefesi*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Dyhouse, C. (2015). *Gösteriş. Kadınlar, tarih, feminizm*. (D. Akın, Çev.). Can Yayınları.
- Elçi, E. (2011). Türkiye'de "kadın olmak" söylemi: Kadınlarla yapılmış bir söylem çalışması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31, 1-28.
- Erdinç, B. (2021). Materyalist feminizm ve uluslararası ilişkiler. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 30-55.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin diyalektiği*. (Y. Salman, Çev.). Payel Yayınevi.
- Frege, G. (1892). Über Sinn und Bedeutung. *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, 25-50.
- Gerhard, U. (2009). *Frauenbewegung und Feminismus. Eine Geschichte seit 1789*. Beck-Verlag.
- Giddens, A. (2000), *Sosyoloji*. (H. Özel ve C. Güzel, Çev.). Ayraç Yayınevi.
- Gimenez, M. E. (1975). Marxism and feminism. *frontiers: A Journal of Women Studies*, 1(1), 61-80.
- Grice, P. (1957). Meaning. *The Philosophical Review*, 66, 377-388.

- Güngör, F. Ş. (2023). Türkiye’de varoluşçuluğun ilk alımlanışına dair Joachim Ritter çerçevesinde bir değerlendirme. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7(2), 114-130.
- Günindi Ersöz, A. (2015). Özel alan/kamusal alan dikotomisi: Kadınlığın “doğası” ve kamusal alandan dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 80-102.
- Haslanger, S. ve Tuana, N. (2003/2004). Topics in feminism. İçinde E. N. Zalta (Ed.). *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University Press.
- Henry, A. (2015). From a mindset to a movement: feminism since 1990. İçinde D. S. Cobble, L. Gordon ve A. Henry (Ed.), *Feminism unfinished: A short, surprising history of American women’s movements* (ss. 147-220). W.W. Norton & Company Ltd.
- Hintikka, M. B. ve Hintikka, J. (1983). How can language be sexist? İçinde S. Harding ve M. Hintikka (Ed.), *Discovering Reality* (ss. 139-148). Dordrecht.
- Hooks, B. (2012). *Feminizm herkes içindir: Tutkulu politika*. (A. Yıldırım, B. Kurt, E. Aydın ve Ş. Özgün, Çev.). BGST Yayınları.
- Hornsby, J. (1993). Speech acts and pornography. *Womens Philosophy Review*, 10, 38-45.
- Hornsby, J. (1994). Illocution and its significance. İçinde S. L. Tsohatzidis (Ed.). *Foundations of speech act theory: Philosophical and linguistic perspectives* (ss. 187-207). Routledge.
- Hornsby, J. (2000). Feminism in philosophy of language: Communicative speech acts. İçinde M. Fricker ve J. Hornsby (Ed.). *The Cambridge companion to feminism in philosophy* (ss. 87-106). Cambridge University Press.
- Hornsby, J. ve Langton, R. (1998). Free speech and illocution. *Legal Theory*, 21-37.
- James, S. (2000). Feminism in philosophy of mind: The question of personal identity. İçinde M. Fricker ve J. Hornsby (Ed.), *The Cambridge companion to feminism in philosophy* (ss. 29-48). Cambridge University Press.
- Kalır, H. (2022). Gökyüzünün ayetleri: Platon’da koruyucu kadınlar ve koşullu kabul. *Fe Dergi*, 14(1), 1-12.
- Kanadoğlu, O. K. (2021). Feminizm ve kadın hakları. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1), 141- 169.
- Keskin, İ. (2015). “Kürtaj tartışmaları ve feminizm”. *Fe Dergi*, 7(1), 86-95.
- Küçük, M. (2000). *Modernite versus Postmodernite*. Vadi Yayınları.
- Lather, P. (1991). *Getting smart: Feminist research and pedagogy with/in the postmodern*. Routledge.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meulenbelt, A. (1987). *Feminizm ve sosyalizm*. (E. Demirci, Çev.). Yazın Yayıncılık.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. İstanbul Yayınevi.
- Millet, K. (2011). *Cinsel politika*. Payel Yayınları.
- Nagl-Docekal, H. (1990). Was ist Feministische Philosophie?. İçinde H. Nagl-Docekal (Ed.). *Feministische Philosophie* (ss. 7-39). R. Oldenbourg.
- Nagl-Docekal, H. (1998). Schwerpunkt: Feministische Philosophie - Zwischenbilanzen. *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 46, 780-782.
- Nagl-Docekal, H. (1999). *Feministische Philosophie. Ergebnisse, Probleme, Perspektiven*. Fischer

Taschenbuch.

- Nagl-Docekal, H. (2005). Feminist philosophy in German: A historical perspective. *Hypatia*, 20(2), 1-6.
- Naiman, J. (1988). *Marksizm ve feminizm*. Amaç Yayınları.
- Nohlen, D. ve Grotz, F. (2011). *Kleines Lexikon der Politik*. C. H. Beck.
- Opitz, C. (2010). *Geschlechtergeschichte*. Campus.
- Peake, L. (2017). Feminism and the urban. J. R. Short, (Ed.). *A research agenda for cities*. Edward Elgar Publishing Ltd.
- Pfister, J. (2011). Feminismus, Sprache und feministische Sprachphilosophie. *Zeitschrift für philosophische Forschung*, (1), 48-73.
- Phillips, A. (2012). *Demokrasinin cinsiyeti*. Metis Yayınları.
- Ritzer, G. (2008). *Modern sosyoloji kuramları*. (H. Hülür, Çev.). De Ki Yayıncılık.
- Schubert, K. ve Klein, M. (2020). *Das Politiklexikon*. Dietz.
- Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İnsan Yayınları.
- Sili Kalem, A. (2022). Gündelik hayatın dijitalleşmesi karşısında sosyoloji. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 6(2), 95-102.
- Strawson, P. F. (1964). Intention and convention in speech acts. *Philosophical Review*, 73, 439-460.
- Thiessen, B. (2010). Feminismus: Differenzen und Kontroversen. İçinde R. Becker ve B. Kortendiek (Ed.). *Handbuch für Frauen- und Geschlechterforschung*. VS Verlag.
- Trömel-Plötz, S. (1978). Linguistik und Frauensprache. *Linguistische Berichte*, 57, 49-68.
- Trömel-Plötz, S. (1982). *Frauensprache - Sprache der Veränderung*. Fischer Taschenbuch.
- Trömel-Plötz, S. (1984). Gewalt durch Sprache. İçinde S. Trömel-Plötz (Ed.). *Die Vergewaltigung von Frauen in Gesprächen* (ss. 50-67). Fischer Taschenbuch.
- Turche, C. (1997). *Cinsiyet ve akıl: Cinsiyetlerarası savaşında felsefe*. (M. Tüzel, Çev.). Kabalcı Yayınevi.
- Wellman, J. (2010). *The road to Seneca Falls: Elizabeth Cady Stanton and the first woman's rights convention*. University of Illinois Press.
- Wiesner-Hanks, M. (2020). *Tarihte toplumsal cinsiyet*. (M. Çıyan Şenerdi, Çev.). Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Wollstonecraft, M. (1890). *A vindication of the rights of woman: with strictures on political and moral subjects*. J. Johnson.
- Wolter, G. (1994). *Hosen, weiblich. Kulturgeschichte der Frauenhose*. Jonas Verlag.
- Woolf, V. (1929). *A room of ones own*. Hogarth Press.
- Yılmaz, R. ve Ekinci, N. (2023). Beliren yetişkinlikte depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin şükran ve umut açısından incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi (AKEF) Dergisi*, 5(2), 511-530.

Young, M. I. (1995). Gender as seriality: thinking about women as a social collective. L. Nicholson and S. Seidman (Ed.). *Social postmodernism: Beyond identity politics* (ss. 187-215). Cambridge University Press.

Young, M. I. (2005). *On female body experience: "Throwing like a girl" and other essays*. Oxford University Press.

Zetkin, C. (1960). *Ausgewahlte Reden und Schriften*. Dietz.

EXTENDED ABSTRACT

Feminism, at its essence, represents a doctrine dedicated to the realization of political, economic, and social parity between genders. It illuminates the systemic challenges confronting women and aspires to champion their rights and interests. Historically, feminism originated from early appeals for gender equality and has since evolved through four distinct waves, each addressing specific dimensions of inequality. The movement continues to scrutinize the invisibility and oppression of female experiences while advocating transformative solutions to entrenched systemic disparities.

Women have long been marginalized, their freedoms circumscribed by roles rooted in familial obligations and motherhood. Contentious issues, such as bodily autonomy and reproductive rights, persist as unresolved societal debates. Social norms and linguistic constructs frequently reinforce these restrictive roles, portraying men as authoritative figures and women as subordinates. Feminist philosophy critiques these constructs, proposing reforms to recalibrate societal perceptions and empower women. Achieving substantive equality necessitates not only addressing these disparities but also reimagining the very definition of *woman*, dismantling entrenched hierarchies, and mitigating internal divisions among women. Such progress requires empowering women to access and thrive within domains historically dominated by men.

A conceptual challenge that feminism faces lies in disentangling the constructs of *woman* and *female*. Reducing behavior or societal roles to biological determinism impedes deeper understanding and distorts the framework of equality. Feminism endeavors to highlight that women's identities transcend physical attributes. Historically, gender divisions were underscored through norms such as restrictive clothing codes, which reformist figures sought to challenge. In contemporary contexts, consumerism exacerbates these divisions by perpetuating stereotypes rooted in appearance and societal expectations. Additionally, intersectional discrimination and ideological divergences within the feminist movement obstruct the pursuit of unity.

The assertion that "one is not born, but rather becomes, a woman" underscores the societal construction of womanhood. Yet, it overlooks the reality that countless women are compelled into predefined gender roles from birth. For women in less developed regions, attaining a socially recognized form of *womanhood* may appear unattainable, underscoring the necessity of transcending purely biological definitions to fully comprehend identity. While women share biological traits, societal recognition often aligns with cultural and civilizational expectations, reflecting broader social dynamics. Feminist philosophy of language occupies a pivotal role in examining how language perpetuates and institutionalizes gender biases. Linguistic structures frequently encode male authority while relegating women to subordinate roles, particularly in professional and societal contexts. Proverbs and colloquialisms often serve as vehicles for these biases, reflecting systemic ideologies rather than individual beliefs. For instance, idiomatic expressions implying women's roles as homemakers or their emotional frailty reinforce entrenched stereotypes. Feminist linguistics seeks to challenge these constructs, advocating for a comprehensive reassessment of how language shapes societal perceptions of gender.

The feminist critique of language extends to broader philosophical paradigms that privilege individual intention over collective social dynamics. Traditional linguistic theories, often influenced by male-centric perspectives, tend to neglect relational and societal dimensions of communication. Feminist linguists contend that linguistic disadvantages stem less from intrinsic differences and more from societal norms that undervalue women's communicative styles. Women's tendency to adopt softer, more indirect speech patterns, while effective in specific contexts, is frequently dismissed or devalued in male-dominated arenas. Rectifying these disparities necessitates a cultural shift that equally values the expressive contributions of women.

Moreover, feminist linguistics interrogates the role of language in constructing and perpetuating social hierarchies. Proverbs and cultural idioms frequently crystallize systemic biases, thereby sustaining stereotypes that circumscribe women's societal roles. By addressing these issues, feminist philosophy of language endeavors to deconstruct the linguistic structures that disadvantage women and other marginalized groups. This involves dissecting speech acts to reveal their literal, intended, and consequential meanings. Discrepancies between speakers' intentions and listeners' interpretations often expose the broader societal undercurrents influencing communication.

Discrimination through linguistic acts manifests in both overt and subtle forms. Speech acts, whether deliberate or inadvertent, can reinforce stereotypes and perpetuate biases. Context is crucial in discerning whether specific expressions are discriminatory; for example, the phrase "Women not allowed" might signify exclusionary practices, depending on its usage and setting. Similarly, sayings like "Long hair, short mind" or "You're as cowardly as a woman" encapsulate the deeply entrenched biases embedded within linguistic practices, diminishing women's societal standing.

Ultimately, the primary aspiration of feminist philosophy of language is to identify and mitigate linguistic disadvantages, enabling women to challenge stereotypes and assert their agency. By addressing systemic biases ingrained in language, feminism contributes to a broader vision of equality and social justice. The movement underscores the urgency of reshaping societal attitudes, fostering an environment that values women's contributions in both discourse and action, and cultivating a world where gender ceases to constrain one's opportunities or define one's limitations.